

Ντίνος Χριστιανόπουλος (1931-2020)

Οι Γότθοι στη Θεσσαλονίκη¹

Στα τέλη του τέταρτου μ.Χ. αιώνα, η Θεσσαλονίκη άνθιζε και λουλούδιζε, έχοντας απολαύσει πάνω από τριακόσια χρόνια την περίφημη *raex romana*. Οι καιροί όμως είχαν αλλάξει, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία δεν έστεκε πιά καλά στα πόδια της, και οι βάρβαροι μπαινόβγαιναν κάθε λίγο στις επαρχίες του κράτους και τις ρήμαζαν. Έναν αιώνα βάστηξαν μονάχα οι εισβολές των Γόθων, ενός γερμανικού σκληροτράχηλου φύλου, που συχνά ξεχύνονταν στην Ελλάδα και τα έκανε όλα γής Μαδιάμ. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος ο Μέγας, αφού στην αρχή τους πολέμησε χωρίς να πετύχει τίποτα, στο τέλος αποφάσισε να τους προσεταιριστεί, και τους εγκατέστησε σε διάφορες πόλεις της Μακεδονίας, κάνοντάς τους μισθοφόρους του, ενώ τους αρχηγούς τους τους ανέβασε στα μεγαλύτερα στρατιωτικά αξιώματα του κράτους. Η τακτική αυτή (κοινή, άλλωστε, στους πίο πολλούς αυτοκράτορες) έβρισκε μόνιμη αντίδραση από τους Έλληνες, που τα έβλεπαν όλα αυτά με αγανάκτηση· ακόμα δεν είχαν συνέλθει από τους Ρωμαίους, και να σου τώρα και οι Γότθοι, βάρβαροι ντιπ για ντιπ, με ένα πολεμόχαρο τουπέ, που όποτε καθυστερούσε ο μισθός τους, το έριχναν στο πλιάτσικο και στο μακέλεμα. Και καλά, όταν αυτά συνέβαιναν στα σύνορα. Αλλά να εγκατασταθούν και μέσα στην ίδια τη Θεσσαλονίκη τάγματα ολόκληρα Γόθων, επειδή έτσι το ήθελε ο αυτοκράτορας, αυτό πιά πήγαινε πολύ, πάρα πολύ.

Το 390 ο Θεοδόσιος είχε αναχωρήσει από τη Θεσσαλονίκη και βρισκόταν στην Ιταλία πολεμώντας με ένα του αντίπαλο. Πριν φύγει, άφησε στο πόδι του τον στρατιωτικό διοικητή Ιλλυρικού Βουτέριχο, έναν άξεστο Γότθο, που είχε έδρα τη Θεσσαλονίκη. Έτσι οι Θεσσαλονικείς βρέθηκαν στη μέγγενη των Γόθων, που φέρονταν στους ντόπιους χειρότερα κι απ' τους Ρωμαίους. Ο Βουτέριχος ήξερε καλά το μάθημά του: απ' τη μια διπλασίασε τους φόρους και απ' την άλλη, για να μη βαρυνκομεί ο λαός, διέταξε να γίνουν και πάλι οι αρματοδρομίες στο Ιπποδρόμιο, που ο Θεοδόσιος τις είχε καταργήσει.

Εκείνο τον καιρό, φαβορί στους αγώνες ήταν ο ηνίοχος Παυλίνος, που ο λαός τον λάτρευε σα θεό. Είχε τόση φήμη και τόση αίγλη, που όλες οι αλληλοσπαρασσόμενες φατρίες του δήμου ενώθηκαν για πρώτη φορά κι ορκίζονταν στο όνομά του. Όπως γράφει ο ιστορικός των Γόθων Jordanus, ο Παυλίνος ήταν τόσο όμορφος, που όλοι τον παρομοίαζαν με τον Αντίνοο, τον περίφημο ερωμένο του αυτοκράτορα Αδριανού. Κανείς δε μπορούσε ν'αντισταθεί στην ακαταμάχητη γοητεία του, και πολλοί νέοι λαχταρούσαν να κοιμηθούν έστω και για μιά νύχτα μαζί του.

¹ Ντίνος Χριστιανόπουλος. 2012⁷. «Οι Γότθοι στη Θεσσαλονίκη», *Η κάτω βόλτα*, Θεσσαλονίκη: Ιανός, σελ. 75-79.

Αυτός λοιπόν ο Παυλίνος είχε μπλέξει στα δίχτυα του οινοχόου του Βουτέριχου και τον παρέσυρε σε ακατανόμαστες ασέλγειες. Τότε ο Βουτέριχος φυλάκισε τον Παυλίνο και τον απέκλεισε απ' τους αγώνες. Άδικα οι επιτροπές του δήμου ζητούσαν την απελευθέρωσή του. Ο Βουτέριχος όχι μόνο δεν ενέδωσε αλλά και, για να κάνει επίδειξη ισχύος, έβαλε και μαστίγωσαν τον ηνίοχο δημοσία.

Το καζάνι είχε ξεχειλίσει. Οι Θεσσαλονικείς, βλέποντας το ίνταλμά τους μες τα αίματα, ξεχύθηκαν ασυγκράτητοι στους δρόμους, κατέλαβαν πολλά δημόσια κτίρια, κακοποίησαν αρκετούς αχιωματούχους και, όταν είδαν τον ίδιο τον Βουτέριχο να ορμάει εναντίον τους με όλη τη γοτθική φρουρά, έδωσαν κανονική μάχη με πέτρες και ξύλα, κατόρθωσαν να τον πιάσουν, και μέσα στην παραφορά τους τον έκαναν κομμάτια χτυπώντας τον με απερίγραπτη μανία και λύσσα.

Ύστερα άρχισε η αντίστροφη μέτρηση. Σαν τα παιδιά που έκαναν μια μεγάλη αταξία, περίμεναν να δουν ποιά θα ήταν η τιμωρία τους. Ο αυτοκράτορας είχε τη φήμη πως δεν αστειεύοταν. Μόλις πριν λίγα χρόνια είχε ισοπεδώσει ανάληγτος την Αντιόχεια για ένα παρόμοιο κίνημα. Αυτή τη φορά ο Θεοδόσιος μαγείρευε για τους Θεσσαλονικείς μιά τιμωρία πιό σατανική. Αντίθετα από ό,τι περίμεναν οι πιο πολλοί, έστειλε μιά διαταγή, με την οποία συνιστούσε να καλμάρουν τα πάθη και να γυρίσουν όλοι στις δουλειές τους. Επιπλέον —το σπουδαιότερο— τους υπόσχοταν ότι οι αρματοδρομίες θα γίνονταν, και μάλιστα τους όριζε και τη μέρα. Αυτά, στο λαό. Στον νέο διοικητή τους όμως το μήνυμα έλεγε άλλα. Τον διέταζε να συγκεντρώσει τους άντρες της γοτθικής φρουράς γύρω από το Ιπποδρόμιο και, όταν θα μαζεύοταν ο κόσμος, να βαρέσουν αλύπητα στο ψαχνό: «σκοτώστε όσο μπορείτε πιό πολλούς», τελείωσε η διαταγή. Κι αυτό έγινε. Το ανύποπτο πλήθος συγκεντρώθηκε στο Ιπποδρόμιο με σημαίες και πατατρούκες και, την ώρα που περίμεναν όλοι την είσοδο των αρμάτων, άρχισαν να πέφτουν βροχή τα βέλη των Γόθων, ενώ άλλες ομάδες της φρουράς ορμούσαν ξιφήρεις και έσφαζαν αδιακρίτως ντόπιους και ξένους, μεγάλους και μικρούς. Όσοι προσπαθούσαν να ξεφύγουν από την κόλαση του Ιπποδρομίου έβρισκαν το θάνατο από άλλες ομάδες Γόθων, που είχαν πιάσει τους γύρω δρόμους και χτυπούσαν με λύσσα. Φαίνεται μάλιστα πως η σφαγή συνεχίστηκε και στο κέντρο της πόλης όπου θανατώθηκαν όχι μόνο γυναίκες και μικρά παιδιά αλλά ακόμη και παπάδες. Ήταν κάτι το ασύλληπτο. Η πόλη κολυμπούσε στο αίμα και δεν έμεινε σπίτι που να μη θρηνήσει έναν τουλάχιστο νεκρό. Εφτά χιλιάδες μετρήθηκαν οι σκοτωμένοι - άλλοι αναφέρουν διπλάσιο αριθμό.

Σε λίγες μέρες το φοβερό μαντάτο της σφαγής μαθεύτηκε σε όλη την αυτοκρατορία και έκανε αλγεινή εντύπωση, προπάντων στην Ιταλία, όπου ακόμη συνεχιζόταν ο εμφύλιος. Τέτοιες σφαγές είχαν γίνει στο παρελθόν και από άλλους αυτοκράτορες, εκείνοι όμως ήταν ειδωλολάτρες. Πρώτη φορά χριστιανός αυτοκράτορας διέπραττε εν ψυχρώ ένα τέτοιο ομαδικό έγκλημα. Ακόμη και η εκκλησία, που συνέπλεε με τον Θεοδόσιο λόγω κοινής πολιτικής κατά των Αρειανών, αυτή τη φορά τον αποδοκίμασε.

Ο ίδιος ο επίσκοπος Μεδιολάνων Αμβρόσιος επιτίμησε με επιστολή του τον αυτοκράτορα και του ζήτησε να μετανόησει δημοσία για το κακούργημά του. Και, παραδόξως, ο αυτοκράτορας μετανόησε! Διέταξε μάλιστα να ανασταλούν επί ένα μήνα σε όλη την επικράτεια οι θανατικές εκτελέσεις και οι πληρωμές φόρων. Μα τι τα θες, το κακό είχε γίνει και τίποτε δε μπορούσε πιά να μαλακώσει το φοβερό πένθος της Θεσσαλονίκης.

Από τότε το Ιπποδρόμιο βρικολάκιασε και ποτέ πιά δεν ξανάγιναν αγώνες. Ακόμη και τώρα, ύστερα από χίλια εξακόσια χρόνια, όταν περνώ καμιά φορά μπροστά από τον Άγιο Κωνσταντίνο στο Ποδρόμι, με πιάνει μιά κρυφή ανατριχίλα, μήπως και δώ από καμιά γωνιά να ξεπροβάλλουν τα ακόντια των Γότθων. Γιατί ο Θεοδόσιος μπορεί βέβαια να πέθανε και το Ιπποδρόμιο να ρήμαξε, αλλά, που ξέρεις, οι Γότθοι μπορεί ακόμη να καιροφυλακτούν, πιστοί στα εκάστοτε αφεντικά τους, και πάντα έτοιμοι να βαρέσουν τον κοσμάκη στο ψαχνό.

«Αντιγόνης υπέρ Οιδίποδος», *Εποχή των ισχνών αγελάδων*²

Άνδρες Αθηναίοι, τι μας κοιτάτε με περιέργεια;
Αυτός είν' ο πατέρας μου, ο Οιδίποδας,
που κάποτε ήταν βασιλιάς τρανός και τώρα
γυρνάει στην αγορά σας πληγωμένος
από τη μοίρα, κουρελιάρης και τυφλός,
παίζοντας το χαλασμένο του οργανάκι.

Άνδρες Αθηναίοι, κάθε οβολός σας
προσθέτει στην καρδιά μας μια ραγισματιά.
Του Οίκου μας τα μυστικά βαραίνουν
απ' της δικής σας φαντασίας τις προσθήκες.
Αφήστε μας, ως πότε θα μας σέρνετε
εδώ κι εκεί, σα Γύφτο με αρκούδα –
κι οι τραγωδοί να μας ανεβάζουν στα θέατρα,
να μας πολιορκούν για λεπτομέρειες
και να ρωτούν πώς γίνηκε αυτό,
πώς δεν κατάφερε το χτύπημα να τ' αποφύγει.

² Dinos Khristianópulos. 1950. «Αντιγόνης υπέρ Οιδίποδος», *Εποχή των ισχνών αγελάδων*. Θεσσαλονίκη: Έκδοση Κοχλία.

Άνδρες Αθηναίοι, δε σας φτάνει
που ο πατέρας μου υπήρξε ποιητής,
ο πρώτος του συμβολισμού εισηγητής,
που με το επίγραμμα «Απάντηση στη Σφίγγα»
έσωσε τη ζωή πολλών σας – χώρια
η αισθητική απόλαυση· γιατί
στον ιδιωτικό του βίο εισδύετε
και ψάχνετε για οιδιπόδεια συμπλέγματα
άνομους έρωτες
και ηδονές που απαγορεύει η τρεχάμενη ηθική;

Σας έφτανε η «Απάντηση στη Σφίγγα».
Τ' άλλα ας τ' αφήνατε στο μισοσκόταδο.
Στο κάτω κάτω, τό 'κανε εν αγνοία του
ενώ εσείς το κάνετε εν πλήρει γνώσει.

Οχτώ ποιήματα από Πεζά ποιήματα³

Ύμνος στη μπότα

Μπότες, κειμήλια τῶν φετιχιστῶν,
μπότες, λατρεία τῶν μαζοχιστῶν,
αὐτοὶ ποὺ σᾶς φοροῦν ξέρον καλὰ τί ὀφείλει σ' ἐσᾶς ὁ ἀντρισμὸς τους·
ἀκόμη κι ἓνα μαλακισμένο, ἅμα φορᾷει μπότες ὁμορφαίνει·
μονάχα οἱ ποιητὲς δὲν πρέπει νὰ φοροῦνε μπότες,
γιατὶ οἱ μπότες θέλουν ὁμορφιά, θέλουν δύναμη, θέλουν σκληράδα,
θέλουν νὰ εἶναι ἀρσίζης αὐτὸς ποὺ τὶς φορᾷει,
θέλουν τὴν ἡλικία τῶν εἴκοσι μὲ τριάντα,
θέλουν προπάντων ὅλους ἐμᾶς, ποὺ εἶτε νοερὰ (οἱ περισσότεροι) εἶτε καὶ
φανερὰ (μερικοὶ τολμηροὶ) σκύβουμε καὶ λατρεύουμε αὐτὰ τὰ βάρβαρα
ἰνδάλματα μιᾶς μυστικῆς θρησκείας τῶν τσαλαπατημένων.

Γονυκλισία

Ἡ ἱστορία ἀρχίζει μὲ μία φράση σου:
«Πέσε μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά».
Γονατίζω μπροστά σου μὲ θλίψη,

³ Ντίνος Χριστιανόπουλος. 2016. *Πεζά ποιήματα*. 5η έκδοση (Θεσσαλονίκη: Ιανός, 2004). Θεσσαλονίκη: Ιανός.

ἀγκαλιάζω τὰ πόδια σου τρυφερά,
βουτάω όλόκληρος στὰ σκέλια σου με λαχτάρα.
Ἐσὺ στέκεις ἀκίνητος,
πιὸ ὄμορφος, ὅπως σὲ βλέπω ἀπὸ χαμηλά,
πιὸ ἤρεμος πού ὁ ἔρωτας γίνεται ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτω,
μιὰ δύναμη ἀπροσδιόριστη ὑποδαυλίζει τὸν ἀντρισμό σου.
Μὲ κοιτᾶς ἀπὸ πάνω καλοδιάθετος,
μὲ λύπη γιὰ τὴν κατάντια μου,
μὲ στοργὴ γιὰ τὸ κουσούρι μου,
μὲ φανερὴ εὐχαρίστηση καθὼς ξαλαφρώνεις—
σ' εὐχαριστῶ πού μου χάιδεψες τὰ μαλλιά.
(Ἀκόμη μιὰ ἐπικίνδυνη νύχτα
τελειώνει μὲ κατάνυξη.
Ἀκόμη μιὰ φωτιά
ἀντὶ νὰ μὲ κάψει, μὲ ζέστανε).

Στο Καραμπουρνάκι

Μὲ πῆρε μὲ τὴ νέα του μηχανὴ καὶ πήγαμε βολτίτσα στὸ Καραμπουρνάκι. Σκοτάδι, ἐδῶ κι ἐκεῖ σταματημένα γιῶτα-χί, ἀπέναντι ἢ σεισμόπληκτη Θεσσαλονίκη. Παντοῦ ἀγκάθια. Προχωρήσαμε σὲ κάτι χαλασμένα τσιμέντα. Ἐδῶ, πρὶν λίγα χρόνια, ἦταν τὸ λαϊκὸ ξενοχτάδικο «Καλαμάκι». Ἀκόμα ὑπῆρχε ἡ στραπατσαρισμένη πίστα καὶ τὸ πάλκο γιὰ τὰ ὄργανα. Ἐδῶ εἶχαν παίξει ὁ Τσιτσάνης καὶ ὁ Μάρκος, ἐδῶ εἶχα δεῖ ἀπὸ τὰ σύρματα τὴ Γιῶτα Λύδια νὰ τραγουδάει τὴν «Παρανομία».

Σκέφτηκα: «Μόνον ὁ ἔρωτας ξέρει νὰ ἐκμεταλλεύεται τὰ χαλάσματα». Καὶ ξαπλώσαμε πάνω στὸ ζεστὸ τσιμέντο, ἐκεῖ πού κάποτε εἶχαν ἀκουστῆ τὰ πιὸ λυπητερὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης.

Ἡ φωτογραφία

Βλέπω καὶ ξαναβλέπω τὴ φωτογραφία σου. Καθισμένος στὸ κρεβάτι, λίγο πρὶν ξεντυθεῖς, μὲ τό 'να πόδι ἐπάνω στὸ ἄλλο, κοιτᾶς καταμάτα μὲ βλέμμα σκοτεινὸ, σὰ νὰ μὲ διατάξεις «σκύψε», ἐνῶ ἡ κουλτουριάρικη ἀρβύλα σου, σὲ πρῶτο πλάνο, εἶναι σὰ νὰ μοῦ λέει, «θ' ἀρχίσεις πρῶτα ἀπὸ μένα».

Τὸ ξέρω, δὲν ἔχω τίποτε νὰ περιμένω ἀπὸ σένα, γιατί ποτέ σου δὲ θὰ πάρεις σοβαρὰ τὸν παιδεμό μου. Μόνον ἡ φωτογραφία σου, πού μὲ καταλαβαίνει, εἶναι σὰ νὰ μοῦ λέει μυστικά: «Μὴ χολοσκᾶς μὲ τὴ τζαναμπετιὰ του. Ὅτι σοῦ ἀρνήθηκε ἐκεῖνος, θὰ σ' τὸ χαρίσω ἐγὼ, καὶ μὲ τὸ παραπάνω».

Βαρδάρι: Ιλίου πέρσις

Χρόνια στημένος έξω ἀπὸ τὸ «Ἴλιον»,
μαζὶ μὲ ἄλλους ὁμοιπαθεῖς, διόλου
ἀπίθανο πού ἄρχισα νὰ νιώθω ἐτοῦτο
τὸ ἄθλιο σινεμὰ σὰν τὴν πρωτεύουσα
τῆς Τροίας, καὶ τὸ ἐπικίνδυνο Βαρδάρι
σὰν τὸ στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν. Λουμπίνες
καραδοκοῦσαν κάθε βράδυ, σὰν τοὺς Τρῶες,
νὰ καταφθάσουν οἱ Ἀχαιοί, οἱ χακιφόροι,
καραδοκοῦσα κι ἐγώ, σὰν ἄλλος Ἐκτωρ,
τὸν Ἀχιλλέα νὰ φανεῖ καὶ νὰ μ' ἀδράξει,
σὲ σκοτεινὴ γωνιὰ τοῦ κάστρου νὰ μὲ σύρει
κι ἀντὶ γιὰ ἔρωτα, ν' ἀρχίσει τὶς κλοτσιές.
Δὲ φανταζόμουν τί ἐρήμωση θὰ ἴρχόταν,
μέσα σὲ λίγα χρόνια. Κι ὅμως, σὰν τὴν Τροία,
ρήμαξε τὸ Βαρδάρι μας. Τώρα κανένας
δὲν δέρνει οὔτε σκυλεύει. Φῶτα καὶ τουρίστες.
Μόνο τὰ γκρεμισμένα κάστρα ἔμειναν,
πάθη μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς γιὰ νὰ θυμίζουν—
κι ἐγὼ νὰ περιφέρομαι, νυχτόβιος,
μὲ ἀρχαϊκοὺς συνειρμούς φυτοζωώντας.

Στην ταβέρνα

Μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου παρακολουθῶ ἕναν νεαρὸ στὴν ἀπέναντι παρέα. Ὠραῖο
λαϊκὸ παιδί, ζώνη μὲ ἀσημόκαρφα, μπότες μὲ σπιρούνια. Σὲ μιὰ στιγμή, βάζει τὸ ἕνα
πόδι ἐπάνω στ' ἄλλο, παίρνει ἕνα χαρτομάντιλο κι ἀρχίζει νὰ σκουπίζει ἀπ' τὶς
μπότες του τὶς σκόνες. Πῶς ἄντεξα, Θεέ μου, καὶ δὲ χύμηξα νὰ τοῦ τὶς καθαρίσω μὲ τὴ
γλῶσσα μου! Ὅμως κρατήθηκα: τὸ ποίημα εἶχε ἀρχίσει κιόλας νὰ σκιρτάει μέσα μου.

Γελιέστε

Ἐνας Ὠραῖος ἄντρακλας μοῦ ἔφερε ἕνα τετράδιο μὲ στίχους τραγουδιῶν του. Σὲ
κάποιο ἀπ' αὐτὰ, ἀπευθυνόταν σ' ἕναν ποιητὴ ὁμοφυλόφιλο καὶ τοῦ ἔλεγε πῶς
εὐχαρίστως θὰ τοῦ ξέσκιζε τὸν κῶλο, ἂν ἔτσι τὸν βοηθοῦσε νὰ γράψει ἕνα ποίημα.
Πῆρα μολύβι καὶ σημείωσα ἀπὸ κάτω: «Γελιέστε ἂν νομίζετε πῶς ἔτσι γράφονται τὰ
ποίηματα. Τὸ ποίημα δὲ βγαίνει ἀπ' τὸ ξέκισμα τοῦ κώλου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ξέκισμα τῆς
ψυχῆς».

Ο ποιητής και ο χωροφύλακας

Ένας γνωστός μου χωροφύλακας θέλει νὰ γίνει ποιητής, γι' αὐτὸ καὶ μοῦ ῥχεται ἀπὸ καμιά φορά καὶ κουβεντιάζουμε γιὰ ποίηση ἢ τοῦ δανεῖζω διάφορα ποιητικά βιβλία. Ἐκείνον τὸν τραβάει ἡ τέχνη μου κι ἐμένα μὲ τραβάει ἡ στολή του. Μόνο πὸν φαίνεται πῶς τὸ κατάλαβε, γι' αὐτὸ καὶ ἔρχεται μὲ τὰ πολιτικά· ἴσως μὲ τὰ ὅλα του, πιστόλι, χειροπέδες στὴ ζωστήρα καὶ ἀρβύλες. Εἶναι ὅλο χαρὰ πὸν θὰ τυπώσει στίχους του κι εἶμαι ὅλο φούρια πὸν σιγὰ σιγὰ τὸν χάνω. Πῶς νὰ τοῦ ἐξηγήσω ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ ἐμπνέει ποιητὲς παρὰ νὰ γράφει ποιήματα;